

ЕКОЛОГІЧНІ ПОДАТКИ – СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АБО ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗРАХУНОК?

Дементьєв В.В., д.е.н., проф., **Попова О.Ю.**, д.е.н., проф.
*ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
(м. Донецьк, Україна)*

Успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку України в значній мірі залежить від ефективності державного регулювання господарських процесів в країні. Цей процес на сьогодні стримується рядом факторів, серед яких забруднення навколишнього середовища, вичерпання природно-ресурсного потенціалу займають провідні місця. Тому виникає необхідність розробки дієвих механізмів і важелів екологічного регулювання економічних процесів на рівні держави. В цих умовах поглиблення теоретичних основ та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування системи податкових важелів державного регулювання охорони навколишнього природного середовища є сучасним рішенням проблем прискорення соціально-економічного розвитку держави. Проблематика формування дієвої системи оподаткування, спрямованої на охорону навколишнього природного середовища та відновлення природно-ресурсного потенціалу, представлена у дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. В наукових працях, присвячених проблемам екологічного оподаткування, наголошується на пріоритетності фіскальних характеристик податків в сфері охорони навколишнього середовища. Недостатньою мірою розкрито зміст впливу податків на свідомість забруднювачів, що в сучасних умовах господарювання набуває принципового значення для удосконалення виробничих процесів у напрямку зменшення техногенного тиску на довкілля.

Метою роботи є уточнення змісту екологічних податків для виявлення системи стимулів для покращення охорони довкілля з позиції економічних критеріїв або критеріїв соціальної відповідальності.

Джерелом формування системи сучасних екологічних податків є класичні підходи за А. Пігу та Х. Хотеллінгом. При використанні податку А. Пігу необхідним є визнання розриву між приватними та суспільними витратами та виграшами, що становить підґрунтя неефективного розподілу ресурсів. Тоді негативні зовнішні ефекти (приватні витрати на забезпечення економічного розвитку перевищують суспільні) можуть бути усунені за допомогою податку, а позитивні зовнішні ефекти (існують у разі, коли суб'єкти господарювання отримують вигоду без відповідної компенсації при перебільшенні суспільної цінності приватної) – за допомогою субсидій з боку держави. Розмір податку, у такому разі, повинен точно дорівнювати граничному збитку, а субсидії – граничному виграшу. На цей час даний податок вдало використовується при оподаткуванні викидів та скидів

забруднюючих речовин до довілля, однак для вітчизняної економіки величина податку не дорівнює граничному збитку реципієнта цих відходів.

За Х. Хотеллінгом встановлення високих норм податків на вичерпні невідновлювані природні ресурси обумовлює тенденції до їх консервації. За розробленим ним моделями формування ціни при нескінченному періоді видобутку природних ресурсів останні набувають статусу невичерпних, а собівартість видобутку таких ресурсів знижується. Якщо податок подовжує термін видобутку ресурсу і призводить у кінцевому підсумку до зниження собівартості, то така ситуація повністю відповідає вимогам стійкого розвитку, при якому суспільство повинно забезпечувати задоволення майбутніх потреб шляхом обмеження сучасних. Крім того встановлення такого роду податків дозволяє також спрогнозувати зменшення суспільного добробуту, адже встановлення відповідних податків та їх зростання для стримування обсягів видобутку призведе до падіння суспільної цінності такого ресурсу внаслідок підвищення вартості його споживання, що включатиме і підвищений податок.

Основною ідеєю сучасного екологічного оподаткування є виконання принципу «забруднювач сплачує». Стимулами до скорочення обсягів емісії забруднюючих речовин до навколишнього середовища для суб'єктів господарювання є можливість зменшення податкових зобов'язань. У межах діючого законодавства виробник включає екологічні податки до собівартості виробленої продукції, тим самим уникаючи від прямої сплати податків екологічного змісту шляхом перенесення реальної сплати податків на споживачів. Збільшення ціни продажу такої продукції створює для потенційних покупців стимули до пошуку продуктів-субститутів за нижчими цінами, вимушуючи виробника здійснювати заходи із оптимізації собівартості за рахунок зменшення обсягів забруднення довілля. Удосконалення процесів виробництва у напрямку зменшення техногенного впливу відбуватиметься до тих пір, доки не будуть досягнуті встановлені екологічні стандарти. Як результат – податковий стимул до покращень припиняє свою дію. В цих умовах стимулом до подальших екологічних покращень виробничих процесів є етичні спонування, які визначають міру відповідності індивідуумів за майбутні покоління та стан навколишнього природного середовища. Слід зауважити, що дане твердження не вступає до протиріччя з моделлю Ховарта-Норгаарда, в якій обґрунтовано, що ефективність боротьби із забрудненням довілля залежить від розподілу доходів між сучасними і майбутніми поколіннями. Тобто економічні стимули до охорони навколишнього природного середовища залишаються, але характеризуються по відношенню до стимулів соціальної відповідальності черговістю виникнення у часі.

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 78-80.